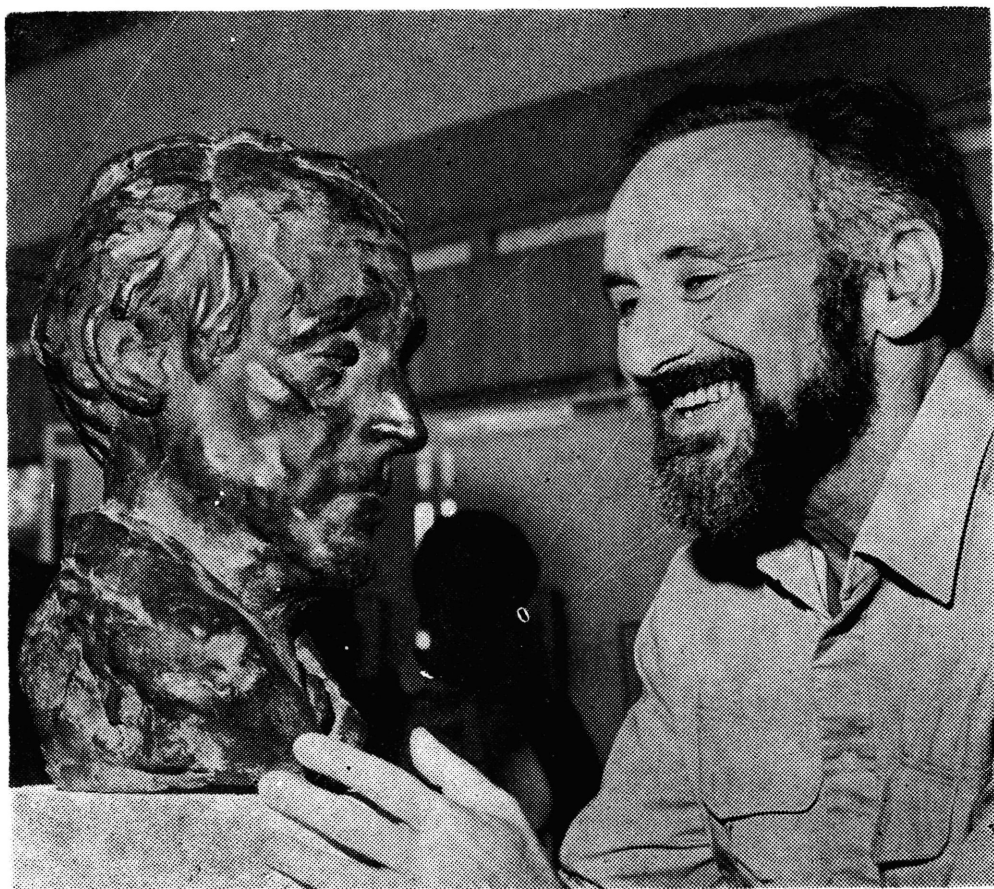


U SPOMEN
Kiparu IVANU VUKUŠIĆU
(1922—1981)

Prije godinu dana — 26. travnja 1981. — umro je u Düseldorfu hrvatski kipar i slikar Ivan Vukušić, a dnevni tisak, iako je bio na vrijeme obaviješten, nije o tome donio niti jednog retka. Čak je izostala i obavijest o danu smrti i pogreba, koja se tim povodom objelodanjuje u »Vjesniku« ili »Večernjem listu«, a postoje dokazi, i to pismeni, da je između smrti i pogreba, bez ikakva valjana razloga, bio isključen iz Hrvatskog društva likovnih umjetnika, što predstavlja društveno-kulturnu senzaciju stvorenu za Gogoljevo i Rabelaisovo pero.

Vukušiću sudbina nije bilanimalo sklona. Bio je rođen u obitelji koja vječito seli tražeći podnošljive uvjete života. S njim se splet i slijed društve-



Sl. 184 — Kipar Ivan Vukušić uz poprsje književnika Frana Alfirevića, snimak iz 1980.

nih zbivanja znao vrlo često poigrati i u njegovu životu nema niti jedne sekvence s predviđenim završetkom. Baš obrnuto: sve se kod njega kretalo mimo plana i po zakonima koje su iskovale brojne selidbe i adaptacije na novu sredinu.

Rođen u Živim Bunarima kod Jablanca (općina Senj) 18. prosinca 1922. prvi put se Vukušić seli još kao dijete. Nemajući uvjete za život, Vukušićev otac Vicko prihvaća mjesto poštara i odlazi u službu u Novi Vinodolski, gdje je Ivan boravio sve do godine 1933, kada Novi, kao mjesto stalnog boravka, mijenja za Sušak.

Pomiren s činjenicom da nigdje nije posve domaći, Vukušić ni drugu selidbu nije shvatio tragično. Bio je, doduše, malko osamljen, ali nakon upisa u gimnaziju i prvih šetnji sušačkim ulicama, nostalgije za Novim Vinodolskim posve je nestalo. Sve je postalo nekako domaće: i lica školskih drugova, i stremenite ulice, i zgrade crvenih krovova što su se penjale uz brijeg. Samo su vrtovi oko sušačkih kuća ostali tajanstveni, i njih Vukušić bez uspjeha pokušava predočiti vodenim bojama na blok-papiru, jer ma kako vješto boje zamiješao i složio, oni su ostajali bljedunjavi i beživotni. Naslikani listovi bili su zelene, a šipci crvene mrlje, dok se boja limuna nije razlikovala od kore limunova drveta.



Sl. 185 — Poprsje Dr Ivana Ribara, rad kipara Ivana Vukušića

Ali Vukušić svejedno slika dalje, uspijevajući, kako jednom reče, stvoriti nekoliko vrlo zanimljivih akvarela, koja poklanja gimnazijskim prijateljima.

Uto dolazi II svjetski rat. Pred Talijanima obitelj Vukušić seli u Zagreb, gdje je Ivan maturirao, a nakon svršetka rata apsolvirao na Strojarskom fakultetu. A onda se u njemu nešto prelomi, i umjesto da diplomira, on se najprije posveti nastavničkom pozivu, a nakon toga kiparstvu, koje ga je već u gimnazijskim danima privlačilo poput magneta.

Kao i u životu, Vukušić je bio nepredvidiv i na području kiparstva. Nije pravo ni došao u dodir s kiparskom glinom a već zasniva plan koji bi i za rutinirana kipara bio vrlo ambiciozan. U središtu svojih umjetničkih preokupacija on stavlja portret, ali ne onaj koji je prazan i bezživotan. Njega zanimaju psihološki titraji i nijanse koje se odražavaju na licu, pa svoj kiparski opus započinje portretiranjem ljudi s intelektualnim dilemama i problemima metafizičke naravi.

U tom Vukušićevu razdoblju nastaju portreti Frane Alfirevića, Tina Ujevića, Augusta Šenoa, Davora Jerkovića, Zlatka Balokovića, Nikole Tesle i dr Ivana Ribara. U manjoj ili većoj mjeri to su djela koja za naše kiparstvo znače jednu novost, budući da je njihov autor toliko nadvladao materijal od kojega su sazdanj da se on tako reći i ne primjećuje, nego tek misao koja kroza nj teče. Pogotovu se to može reći za portret Frane Alfirevića, koji nesumnjivo spada u red najuspjelijih portreta u nas.

Gotovo iste rezultate postigao je Vukušić i na području monumentalne plastike. Njegova figuralna kompozicija »Na vječnoj straži«, koja je otkrivena u Senju, spada među naše najuspjelije poslijeratne spomenike, dok je u jablanačkoj »Pieti«, kao rijetko koji naš kipar, uspio spojiti i likovno izraziti gotovo dva dijametralno suprotna psihološka stanja: lirsku sjetnost i naglašenu dramatiku.

Kvalitete ovih radova dovele su Vukušića tako reći u središte likovnog života u nas. O njemu se govorilo kao o izuzetnom talentu i kao o kiparu koji nije uspio savladati likovnu gramatiku. Bio je, istina, više hvaljen nego napadan. Ali nove poslove nije dobivao. To, kao i nekoliko krupnijih nespornazuma i napada na njegovu osobnost, izazvalo je kod njega malodušje. Ne samo da se on otada udaljuje od zagrebačke kulturne sredine samo na trenutak, što bi bilo logično i normalno, nego to udaljavanje traje čitav niz godina. Za to se vrijeme kipar Vukušić postupno preobražava u Vukušića slikara.

Imajući jaku koncentraciju i naglašeni osjećaj za boju i psihološku nijansu, odlaskom u Düsseldorf on s uspjehom slika vedute, stare burgove, prolaznike, barske plesačice, stabla na osami, klovnove, aktove, te portrete žena zastrašenih alkoholom i erotskim užicima, stvarivši tako jedan svijet koji ima glavu u tvornici, a dušu u krčmi i krevetu.

To je publika uočila već na prvoj njegovoj izložbi. I priznanja do kojih je on mnogo držao nisu izostala. Na račun njegovih slika njemačka likovna kritika nije škrtarila s pohvalama, naglašavajući, u nekoliko navrata, da je autor »Akta s crvenim čarapama«, »Prolaznika«, »Portret H. Hessea« svoj siloviti temperament uspio pretočiti u boje užarena željeza i nebeskog plavetnila, koje ne pozna njemačko nebo.

Pohvale, dakako, nisu Vukušića uspavale. Naprotiv. U predasima između izrade djela koja zahtijevaju duži studijski rad, on se ponovno vraća vode-

nim bojama, napravivši više od tisuću akvarela. Bez obzira na to što ona predstavljaju, to su manje ili više virtuozno izvedena djela na kojima dominiraju dvije boje (svijetloplava i smeđa) položene jedne uz druge sa sigurnošću koja kadšto graniči s čarobnjaštvom.

Nametnuvši se kvalitetama svojih djela, u novoj sredini Vukušić je prihvaćen bez ikakve suzdržanosti. A onda dolazi ono što je došlo i u Zagrebu. Zbog nesuglasica s galeristima Vukušić dođe u sukob sa sredinom u koju je zalutao kao mornar u pristanišnu krčmu, nakon čega se počinje sve češće vraćati u Zagreb, ne bi li se ponovno uklopio u sredinu kojoj kao kipar i slikar pripada. Ali za to nije bilo dovoljno vremena. Nagrižen bolešću, on u posljednjoj godini života od vremena do vremena posjećuje zagrebačke prijatelje, radeći vrlo malo, dok o izložbama svojih radova gotovo i ne pomišlja. Potkraj 1980. odlazi obitlji u Düsseldorf, ali ubrzo svršava u bolnici, gdje se osjeća vrlo loše, padajući povremeno u agoniju. 26. travnja 1981. uslijedi smrt, a tjedan dana nakon nje na zagrebačkom groblju Miroševac pogreb, uz prisutnost velikog broja njegovih prijatelja, ali bez ikakvih obavijesti u sredstvima javnog informiranja.

Mirko Rogošić



Sl. 186 — *Portret žene — majke,*
rad kipara I. Vukušića



Sl. 187 — *Portret Frana Alfirevića,*
djelo I. Vukušića